

**Επετειακή ομιλία του Προέδρου του Δ.Σ.
του Δημοτικού Μουσείου Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος
κ. Χρίστο Φωτεινόπουλο που εκφωνήθηκε στον Καθεδρικό Ναό
της πόλης των Καλαβρύτων την 13η Δεκεμβρίου 2023**

13 Δεκεμβρίου 1943: Ογδόντα χρόνια μετά, διδάγματα

Ογδόντα χρόνια συμπληρώνονται σήμερα από το Καλαβρυτινό Ολοκαύτωμα, την άνανδρη εκτέλεση και την ολοκληρωτική καταστροφή της μαρτυρικής μας πόλης από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η 13^η Δεκεμβρίου 1943 έχει καταγραφεί στη συλλογική μνήμη ως η *πιο* μαύρη *ημέρα* της Κατοχής, ως η πιο μελανή, πλην όμως ένδοξη σελίδα της σύγχρονης ιστορίας του τόπου μας, που πλήρωσε βαρύ τίμημα στον βωμό των αγώνων του Ελληνισμού για την ελευθερία.

Ωστόσο το αίτημα, το ιδανικό, ενός δικαιότερου κόσμου παραμένει αξίωση. Η ανείπωτη ωμότητα, η βαρβαρότητα των αδίστακτων, δεν ενταφιάστηκε μαζί με τη Ναζιστική Γερμανία.

Εδώ και πολλούς μήνες μετέχουμε ως θεατές σε έναν ακήρυκτο και «δια αντιπροσώπου» πόλεμο μεταξύ Ρωσίας και Δύσης.

Συγχρόνως, η αιματοχυσία στη Μέση Ανατολή, στα μαρτυρικά εδάφη του Ισραήλ και της Παλαιστίνης, την οποία περίτρομοι παρακολουθούμε, με χιλιάδες θύματα αμάχους, μικρά παιδιά και γυναίκες, δεκάδες χιλιάδες εκτοπισμένους και ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές, επαληθεύει τη ρήση του Κλαούσεβιτς, ότι «ο πόλεμος είναι πράξη βίας που θεωρητικά δεν έχει όρια», καθώς η σύγκρουση στερείται παντελώς νοήματος.

Καμιά μορφή ηθικής δεν υπάρχει στη διεξαγωγή του – όπως ασφαλώς δεν υπήρχε, όχι μόνο εδώ, στα Καλάβρυτα αλλά και στις μαζικές σφαγές των αμάχων σε εκατοντάδες μαρτυρικές

πόλεις και χωριά της χώρας μας, στο Δίστομο, στο Χορτιάτη, στο Κομμένο, στις *Λιγκιάδες* στην Καισαριανή, στη Βιάννου, στην Κάνδανο, στο Κοντομαρί

Αλλά και στα φρικώδη εγκλήματα που διέπραξαν οι Ναζί σε ευρωπαϊκές μαρτυρικές πόλεις, στο Οραντούρ, στο Λίντιτσε, στη Νέμετσκα, στο Marzabotto, στο *Κραγκούγιεβατς*. Το μαρτυρολόγιο είναι ατελείωτο.

Η ηθική του πολέμου καγχάζει πάνω στα αθώα θύματα: «παράπλευρες απώλειες», «νόμιμη άμυνα», «αντίποινα»... Λέξεις νεκρές, λέξεις κόλαφος, πρόκληση, προσβολή της ηθικής συνείδησης του ανθρώπου και του αισθήματος δικαίου, κηλίδα στον πολιτισμό μας.

Το Καλαβρυτινό Ολοκαύτωμα αποτελεί ένα εμβληματικό γεγονός, δυστυχώς όχι το τελευταίο σε μια μακρά αλυσίδα εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Έτσι, εγγράφεται στη συλλογική μνήμη και έτσι θα καταχωρίζεται στα ιστορικά βιβλία:

Ως απάνθρωπη πράξη, ως θηριωδία, που ενορχηστρώθηκε και διαπράχθηκε σκόπιμα ως μέρος μιας συστηματικής πολιτικής της Ναζιστικής Γερμανίας, η οποία στρεφόταν κατά του άμαχου πληθυσμού, με σκοπό την καθυπόταξη, την εξόντωση, την εκτόπιση και τον έλεγχο μιας περιοχής με μέσα και μεθόδους που δεν έχουν κανένα ηθικό ή νομικό έρεισμα.

Έτσι περιγράφονται στον Καταστατικό Χάρτη της Νυρεμβέργης παρόμοια γεγονότα μαζί με τα «γειτνιάζοντα» εγκλήματα, τα εγκλήματα πολέμου και τη γενοκτονία.

Εμείς οι Καλαβρυτινοί έχουμε εντυφίσει στον πόνο. Ο «σκοτεινός» 20ος αιώνας σάρωσε την πόλη μας, αφάνισε τους προγόνους μας, σφράγισε τις ζωές μας. Η μαρτυρική πόλη μας αποτελεί σύμβολο ☞ αντίστασης, ανθρωπιάς, αλληλεγγύης, αξιοπρέπειας.

Ογδόντα χρόνια μετά αναρωτιέμαι:

Ποια είναι η ευθύνη μας για τον τρόπο που διαχειριζόμαστε τη μνήμη του Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος; τη διατήρηση και ανάδειξη της ιστορικής μνήμης;
Πώς θα θυμούνται άραγε οι επόμενες γενιές τα Καλάβρυτα;

Ένας όρθιος λευκός σταυρός, ένα κενοτάφιο, το γλυπτό της “Πετρωμένης Μάνας”, πέντε αναθηματικές πλάκες, στο μνημείο που έστησε η Εθνική μνημοσύνη στον Τόπο της Εκτέλεσης των Καλαβρυτινών, στον Λόφο του Καπή.

Μαυροφορεμένες γυναίκες και κοπέλες σε ασπρόμαυρες φωτογραφίες, *οι τραγικές γυναίκες του '43, οι Αντιγόνες και οι Νιόβες* της Καλαβρυτινής τραγωδίας, τα ιερά πρόσωπα της οδύνης, της μεγαλοσύνης και της εγκαρτέρησης, η *εμβληματική* γλυπτική σύνθεση με τίτλο «Οι πόλεμοι δεν έχουν νικητές», το Πάνθεον των εκτελεσθέντων και διασωθέντων Καλαβρυτινών, θυμητάρια, αντικείμενα, κείμενα και φωτογραφίες "στεγάζονται" σ' ένα χώρο τραυματικής μνήμης, σ' ένα χώρο εγκλεισμού και αγωνίας, στο ιστορικό Δημοτικό Σχολείο . Αυτός ο χώρος της οδύνης, ο οποίος επιλέχθηκε για να στεγαστεί το Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος, σήμερα έχει μετατραπεί σε χώρο γόνιμης συγκίνησης και παραγωγικού στοχασμού, σε σύμβολο ειρήνης και συναδέλφωσης.

Αυτό είναι το χρέος μας: Εμείς που μεγαλώσαμε νιώθοντας την καυτή ανάσα του πένθους και της καταστροφής, που ακούσαμε από χείλη αγαπημένων νεκρών ιστορίες ανείπωτης φρίκης, αλλά και που απέχουμε χρονικά από τα φρικτά γεγονότα, ώστε να έχουμε ολιστική και πιο αντικειμενική εποπτεία τους, να συμβάλουμε στη συγκρότηση μιας έλλογης και δυναμικής ανάγνωσης του παρελθόντος. Σ' αυτή την «ανάγνωση» κομβικός είναι ο ρόλος του Μουσείου.

Η ίδρυση του Μουσείου υπήρξε αναμφίβολα η εκπλήρωση ενός χρέους, το οποίο αισθάνομαι ιερό: Προς τα θύματα και τις οικογένειες τους, προς την κοινωνία των Καλαβρύτων, προς την ελληνική και την παγκόσμια κοινότητα. Διότι το Μουσείο συνιστά, συγκροτεί, τη μετάβαση προς την επανοικείωση με το παρελθόν, σε νέο αντιληπτικό πλαίσιο, με νέες σημασίες και νοήματα, συμβάλλοντας καθοριστικά σε μια ενεργό διαδικασία κατανόησης.

Ας μην ξεχνούμε πως ιστορική συνείδηση δεν σημαίνει απλώς «δεν ξεχνώ», αλλά τοποθετώ την τραυματική εμπειρία στα ιστορικά της συμφραζόμενα, όχι για να δικαιολογήσω ή να κάνω συμψηφισμούς, αλλά για να κατανοήσω αντικειμενικοποιώντας και ανασυγκροτώντας τα γεγονότα. Έτσι, όταν η ατομική μνήμη, ο ανθρώπινος πόνος, αναπόφευκτα σιγήσουν με το χρόνο, φορείς, θεσμοί και αναμνηστήριες τελετές αναλαμβάνουν να μετουσιώνουν εσαεί τις ιστορίες σε Ιστορία.

Σ' αυτό το πλαίσιο, το Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος αποτελεί ένα θεσμό μνήμης, μια κραυγή, μια διαρκής υπόμνηση βαρβαρότητας, θηριωδίας, έκπτωσης του ανθρώπου και του ανθρώπινου ηθικού και πνευματικού πολιτισμού..

Ύψιστος στόχος του είναι η ιστορικοποίηση της σφαγής, η κατανόηση και η ερμηνεία, η εδραίωση της έλλογης προσέγγισης του γεγονότος πάνω από το συναίσθημα. Η Καλαβρυτινή κοινωνία θα πρέπει να είναι περήφανη για τη λειτουργία του και να υπερασπίζεται την ενεργό ύπαρξή του:

Η οργάνωση, η διαχείριση και η ανάδειξη των συλλογών του, οι παρεχόμενες υπηρεσίες προς το κοινό και οι εκπαιδευτικές δράσεις του αναδεικνύουν ένα φορέα πνευματικής οντότητας, που – νομίζω, με ειλικρίνεια και αντικειμενικότητα – αποτελεί πυλώνα του πολιτισμού της ιστορικής μας πολιτείας, σημαντικό και κορυφαίο κεφάλαιο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Καθήκον της τοπικής κοινωνίας, της Δημοτικής Αρχής και της Περιφέρειας αποτελεί η περιφρούρηση των αξιών που υπηρετεί και η ανάπτυξή του με σοφία και ευαισθησία προς την κατεύθυνση της εξωστρέφειας. Το Μουσείο δεν είναι μόνο η ταυτότητα των Καλαβρύτων: Είναι η ταυτότητα και η πατρίδα του Ανθρώπου.

Η πρόσφατη απόφαση της Ελληνικής πολιτείας, που θα χαρακτήριζα ιστορική και υψίστου συμβολισμού, να διατηρήσει το Μουσείο αυτοτελές ΝΠ, επιβεβαιώνει τα παραπάνω, ότι δηλ το Μουσείο ως πνευματικό και πολιτιστικό οικοδόμημα είναι το πιο ζωτικό κομμάτι της τοπικής κοινωνίας, αλλά και ευρύτερα. Η εμβέλειά του απλώνεται εντός, αλλά και εκτός των συνόρων της χώρας μας.

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα ιδιαίτερα να τονίσω ότι το Μουσείο αποτελεί έναν φορέα παιδείας. Προσφέρει τη δυνατότητα για μια διεύρυνση της μαθησιακής διεργασίας, μέσω της μεταφοράς της σε χώρους που είναι «ζωντανοί μάρτυρες» του παρελθόντος. Οι παιδαγωγοί και οι εκπαιδευτικοί το ξέρουμε καλά:

Η σύνδεση του μαθήματος της Ιστορίας με τις ιστορικές πηγές και τα «ίχνη» του παρελθόντος είναι συσχέτιση αναγκαία, σχεδόν ζωτική. Κυρίως σε μια εποχή που οι έφηβοι

έχουν αποκοπεί από την ιστορία – για πολλούς λόγους, ίσως και εξαιτίας της μαθησιακής διαδικασίας που πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσα στην τάξη.

Έτσι, οι μαθητές μπορούν να ασκηθούν στις ιστορικοκριτικές δεξιότητες, καθώς καλλιεργείται - με όχημα το βίωμα και την αυτενέργεια - η κριτική και η δημιουργικά ερμηνευτική, πρωτοβουλιακή στάση τους απέναντι στα ιστορικά γεγονότα, η ερμηνεία, ο αναστοχασμός και η διασύνδεσή τους με το παρόν.

Ας μην το λησμονήσουμε ποτέ:

Το Μουσείο δεν είναι απλώς χώρος επίσκεψης

είναι πεδίο έρευνας, τόπος μάθησης, παιδείας, πολιτιστικός και μαθησιακός κόμβος για την τοπική και την ευρύτερη κοινωνία

ένας χώρος που θα μετατρέψει την ιστορική μνήμη σε έλλογη κραυγή,

σε διαμαρτυρία ενάντια στο έγκλημα, στη βία και τον φασισμό,

που θα ενδυναμώνει την ιστορική συνείδηση προς όφελος της ειρήνης και των δικαιωμάτων των ανθρώπων και των λαών

ένας τόπος που θα μετουσιώνει τον πόνο σε ελπίδα, την απώλεια σε δημιουργία και αναγέννηση, που θα μετουσιώνει τη μνήμη των νεκρών του λόφου του Καππή σε διδάγματα, σε πανανθρώπινες αξίες.

Κυρίες και κύριοι

Η σημερινή ημέρα, αλλά και η ιστορική συγκυρία, μάς καλεί να στοχαστούμε ποιες δυνάμεις, ποιες συνθήκες και ποιοι παράγοντες απελευθερώνουν το Τέρας, τον πρωτογονισμό και τη βαρβαρότητα, αποθηριώνοντας τον άνθρωπο, που συχνά περιορίζεται να «τακτοποιεί» βολικά σε «θυρίδες» και «κλουβιά» τις εκφάνσεις της βίας, που μας κυκλώνει.

Η γεωπολιτική, η πολιτική, η θρησκευτική, η κοινωνική, η ενδοοικογενειακή, η ενδοσχολική, η αθλητική βία έχουν κοινή ρίζα, και αυτή πρέπει να βρούμε και με τόλμη να αποκόψουμε.

Η σκόνη του χρόνου είναι η λήθη. Η λήθη που συχνά λαθραία εισχωρεί στη ζωή μας, την απειλεί και την αποσυνθέτει. Στη ζωή άγρυπνους μας κρατάει το βάρος της μνήμης και ο

αγώνας ενάντια στη λήθη. «Εμάς μη μας ξεχνάς». υπενθυμίζει μια αναθηματική στήλη για τους Έλληνες που θανατώθηκαν στο Μαουτχάουζεν, : «Γιατί η λήθη του κακού είναι η άδεια για την επανάληψή του».

Οφείλουμε να κηρύξουμε τον πόλεμο στη λήθη με τα όπλα τη μνήμης, τους μνημονικούς τόπους. Χωρίς πονηρό και ανιστόρητο συμψηφισμό και βολικές αποσιωπήσεις, χωρίς απόκρυψη, αλλά και χωρίς εμμονές και εμπάθεια, μακριά από πολιτικές ή όποιες άλλες σκοπιμότητες.

Ακούγεται κοινότοπο, αλλά είναι αλήθεια: Η Παιδεία, η ουσιαστική Παιδεία - η καλλιέργεια και η ηθικοποίηση, δηλαδή η ανθρωποποίηση, του ανθρώπου - είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να καταστρέψει, να συντρίψει το Τέρας.

Μου έρχονται στο νου οι στίχοι του Σεφέρη¹:

Ποιος άκουσε καταμεσήμερα
το σύρσιμο του μαχαιριού στην ακονόπετρα;
Ποιος καβαλάρης ήρθε με το προσάναμμα και το δαυλό;
Και ποιος ξεκοίλιασε
τη γυναίκα το βρέφος και το σπίτι;
Ένοχος δεν υπάρχει, καπνός.
Ποιος έφυγε
Χτυπώντας πέταλα στις πλάκες ;
Κατάργησαν τα μάτια τους· τυφλοί.
Μάρτυρες δεν υπάρχουν πια, για τίποτε.

Ας στοχαστούμε: Ο καβαλάρης, που ήρθε καταμεσήμερα, έκαψε, έσφαξε, ξεκοίλιασε και έφυγε χτυπώντας πέταλα στις πλάκες, υπάρχει ακόμη. Πάντα κάποιοι προσποιούνται ότι δεν είδαν και δεν άκουσαν, ότι δεν βλέπουν και ότι δεν ακούν.

Αν η Ιστορία φιλτράρει τις κυρίαρχες επιταγές για το τι θέλουμε να μάθουμε και τι να ξεχάσουμε, αν ο πολιτισμός κάθε εποχής αποφασίζει τι είναι και τι δεν είναι ιστορία και ορίζει

¹ Τρία Κρυφά Ποιήματα, Επί Σκηνής», Ε΄

τη στάση μας απέναντι στο παρελθόν, νιώθω ότι τα Καλάβρυτα έχουν χρέος να προτάξουν την ηθική επιταγή, τον αδιαπραγμάτευτο ΚΑΙ διαρκή πόλεμο κατά του Τέρατος.